INGLIZ TILI FANI O‘QITUVCHILARINING NUTQIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

To‘ychiboyeva Adiba Farhodjon qizi
E-mail: nabijonova1908@gmail.com
Telefon raqam: +998 93 264 62 10
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23090847

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada ingliz tili fani o‘qituvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning nazariy va amaliy asoslari tadqiq etiladi. Muallif o‘qituvchining nutqiy kompetensiyasini umumiy til bilish darajasi bilan tenglashtirish amaliyotini tanqidiy tahlil qilib, uni uch qatlamli konstrukt sifatida talqin qiladi: umumkommunikativ qatlam, kasbiy-sinf qatlami hamda metalingvistik-namunaviy qatlam. Tadqiqotda D. Haymsning kommunikativ kompetensiya g‘oyasi, M. Kanale va M. Sveyn modeli, V. Leveltning nutq hosil qilish nazariyasi hamda D. Friman va hammualliflari ishlab chiqqan «o‘qitish uchun ingliz tili» konstrukti metodologik tayanch sifatida qo‘llaniladi. Tahlil natijasida sertifikat tizimi umumiy til darajasini ishonchli o‘lchasa-da, sinf sharoitidagi nutqiy faoliyat sifatini to‘liq aks ettirmasligi asoslanadi. Ishning yakuniy qismida diagnostika, repertuarni avtomatlashtirish, o‘z nutqini refleksiv tahlil qilish va kasbiy hamjamiyatda mikro-o‘qitishdan iborat to‘rt komponentli metodik model taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: ingliz tili ta’limi, nutqiy kompetensiya, kommunikativ kompetensiya, o‘qitish uchun ingliz tili, sinf nutqi, o‘qituvchi nutqi, nutq hosil qilish modeli, avtomatlashtirish, til xavotiri, milliy sertifikat, mikro-o‘qitish, refleksiv tahlil, diskurs tahlili, metodik model, malaka oshirish.

KIRISH

Chet tili o‘qituvchisining kasbiy mahorati tarkibida nutqiy kompetensiya alohida va hal qiluvchi o‘rin tutadi. Buning sababi fanning o‘ziga xosligida: ko‘pgina o‘quv fanlarida o‘qituvchining nutqi mazmunni yetkazish vositasi bo‘lsa, chet tili darsida u bir vaqtning o‘zida ham vosita, ham o‘rganilayotgan obyektning o‘zidir. O‘quvchi o‘qituvchining har bir gapini nafaqat axborot sifatida qabul qiladi, balki til namunasi sifatida ham idrok etadi. Shu bois o‘qituvchining nutqiy kompetensiyasidagi har qanday nuqson bevosita o‘quv materialining sifatiga aylanadi. Mazkur holat masalaga boshqa fanlarga nisbatan sezilarli darajada yuqoriroq talab qo‘yilishini belgilaydi va uni mustaqil metodik tadqiqot predmetiga aylantiradi.

«Nutqiy kompetensiya» tushunchasining ilmiy mazmuni kommunikativ kompetensiya nazariyasi doirasida shakllandi. D. Hayms o‘tgan asrning yetmishinchi yillarida lingvistik kompetensiya tushunchasini tanqid qilib, tilni bilish faqat grammatik qoidalarni o‘zlashtirishdan iborat emasligini, u muayyan ijtimoiy vaziyatda nima deyish mumkinligi va qanday deyish o‘rinli ekanligini bilishni ham qamrab olishini asosladi. M. Kanale va M. Sveyn ushbu g‘oyani operatsional modelga aylantirib, kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlarini ajratdilar: grammatik kompetensiya — til tizimini bilish; sotsiolingvistik kompetensiya — kontekstga mos nutq hosil qilish; strategik kompetensiya — kommunikativ qiyinchilikni bartaraf etish usullari. Keyinchalik ushbu tarkibga diskursiv kompetensiya — bog‘langan va izchil matn qurish qobiliyati ham qo‘shildi. L. Baxman esa mazkur modelni til qobiliyatining yanada kengroq tizimi doirasida rivojlantirib, uni baholash metodologiyasi bilan bog‘ladi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Biroq ushbu umumiy model o‘qituvchi nutqiga nisbatan to‘liq yetarli emas. Zamonaviy tadqiqotlarda bu boradagi muhim konseptual siljish D. Friman va hammualliflari tomonidan amalga oshirildi. Ular «o‘qitish uchun ingliz tili» konstruktini taklif etib, o‘qituvchiga sinfda ishlash uchun zarur bo‘lgan til umumiy til bilish darajasining shunchaki kichik qismi emas, balki o‘z vazifalari, funksiyalari va chegaralariga ega alohida kasbiy registr ekanligini asosladilar. Ushbu registr ko‘rsatma berish, tushuntirish, savol qo‘yish va javobni rivojlantirish, xatoga munosabat bildirish, sinfni boshqarish hamda o‘quvchining oldindan aytib bo‘lmaydigan javobiga tezkor va mos javob qaytarish funksiyalarini qamrab oladi. Mualliflarning asosiy xulosasi amaliy jihatdan muhim: umumiy til darajasini oshirish o‘z-o‘zidan sinfdagi nutqiy faoliyat sifatini kafolatlamaydi.

Mazkur xulosaning mohiyatini tushunish uchun nutq hosil qilishning psixolingvistik mexanizmiga murojaat qilish zarur. V. Leveltning nutq hosil qilish modeliga ko‘ra, gapirish jarayoni bir necha bosqichdan iborat: konseptualizatsiya — aytilmoqchi bo‘lgan mazmunni shakllantirish; formulyatsiya — unga til shaklini berish; artikulyatsiya — tovush shaklida ifodalash; shu bilan birga nutq o‘z-o‘zini nazorat qilish mexanizmi orqali uzluksiz kuzatib boriladi. Ona tilida formulyatsiya bosqichi deyarli to‘liq avtomatlashgan bo‘lib, ongli e’tibor resursini talab qilmaydi. Chet tilida esa u avtomatlashmagan bo‘lishi mumkin va e’tiborning sezilarli qismini o‘zlashtiradi.

Shu nuqtada chet tili o‘qituvchisi uchun o‘ziga xos qiyinchilik yuzaga keladi. Dars jarayonida u bir vaqtning o‘zida ikki murakkab vazifani bajarishi lozim: chet tilida nutq hosil qilish va pedagogik qarorlar qabul qilish — o‘quvchi javobini baholash, keyingi savolni tanlash, sinfdagi kutilmagan vaziyatga munosabat bildirish. Agar nutq hosil qilish avtomatlashmagan bo‘lsa, u e’tibor resursining katta qismini egallaydi va pedagogik qarorlar uchun yetarli resurs qolmaydi. Aynan shu mexanizm yozma testlarda yuqori natija ko‘rsatgan o‘qituvchining jonli dars sharoitida qiynalishini izohlaydi. Demak, metodikaning asosiy vazifasi til bilimining hajmini oshirish emas, balki kasbiy nutqiy repertuarni avtomatlashuv darajasiga yetkazishdir.

Muammoning ikkinchi qatlami affektiv tabiatga ega. E. Xoruits va hammualliflari chet tili bilan bog‘liq xavotir hodisasini tadqiq etib, uning kommunikativ qo‘rquv, baholanishdan xavotir va imtihon xavotiridan tashkil topishini ko‘rsatdilar. O‘qituvchi mazkur holatdan ozod emas, aksincha, uning vaziyati o‘ziga xos tarzda og‘irlashgan: undan mutaxassis sifatida xatosiz nutq kutiladi, ehtimoliy xato esa o‘quvchilar oldida yuz beradi. Natijada himoya strategiyalari shakllanadi — darsni ona tiliga ko‘chirish, darslik matnini o‘qib berish bilan cheklanish, erkin nutqiy vaziyatlardan qochish. Bu esa o‘zini-o‘zi kuchaytiruvchi halqa hosil qiladi: kam gapirish avtomatlashuvni sekinlashtiradi, avtomatlashuvning yetishmasligi esa xavotirni yanada oshiradi. Metodik ish mazkur halqani hisobga olmasa, u faqat texnik mashqlar bilan cheklanib qoladi.

O‘zbekiston sharoitida masalaning dolzarbligi davlat siyosati darajasida belgilangan. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son qarori bilan xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari tasdiqlandi. Unga muvofiq, umumiy o‘rta ta’lim muassasalariga xorijiy til o‘qituvchisi lavozimiga yangi qabul qilinadigan nomzoddan kamida B2 darajadagi milliy yoki unga tenglashtirilgan xalqaro sertifikat talab etiladi; oliy ta’limda filologiya yo‘nalishlari uchun bu talab C1 darajasini tashkil etadi. Sertifikatga ega pedagoglar uchun ustama to‘lovlar tizimi joriy qilindi. Mazkur chora-tadbirlar o‘qituvchilarning til darajasini oshirishga kuchli moddiy va kasbiy rag‘bat yaratdi.

Mazkur siyosatning masshtabini raqamlar ham ko‘rsatadi. Islohot e’lon qilingan davrda respublikada faoliyat yuritayotgan ellik uch mingga yaqin xorijiy til o‘qituvchisining atigi to‘rt foizida milliy yoki xalqaro sertifikat mavjud edi. Bu ko‘rsatkich sohada bajarilishi lozim bo‘lgan ishning hajmini aniq namoyon etadi. O‘tgan yillar davomida sertifikatga ega pedagoglar ulushi sezilarli darajada oshdi va

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

bu islohotning bevosita natijasidir. Ayni paytda kasbiy jamoatchilik muhokamalarida izchil takrorlanadigan bir mulohaza mavjud: til sertifikati faqat tilni bilish darajasini ko‘rsatadi, o‘qituvchining metodik mahoratini esa aks ettirmaydi. Ushbu mulohaza ilmiy jihatdan to‘liq asoslangan bo‘lib, u mazkur tadqiqotning boshlang‘ich nuqtasini tashkil etadi.

Shu bilan birga, mazkur tizimning obyektiv cheklovi ham mavjud. Standartlashtirilgan sertifikat umumiy til bilish darajasini — Umumevropa kompetensiyalar doirasida belgilangan tavsiflar bo‘yicha — ishonchli o‘lchaydi, biroq u o‘qituvchining sinf sharoitidagi nutqiy faoliyatini baholamaydi. Sertifikat imtihonida tekshiriladigan nutqiy vazifalar bilan dars jarayonidagi nutqiy vazifalar bir xil emas: birinchisida nomzod o‘z fikrini bayon qiladi, ikkinchisida esa u o‘zgalarning o‘rganish jarayonini boshqaradi. Shu bois sertifikat tizimi zarur, ammo yetarli emas — u o‘qituvchining kasbiy nutqiy tayyorgarligini baholovchi va rivojlantiruvchi qo‘shimcha komponent bilan to‘ldirilishi lozim. Aynan shu bo‘shliq mazkur tadqiqotning asosiy muammosini tashkil etadi.

Maqolaning maqsadi ingliz tili fani o‘qituvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning nazariy asoslarini ishlab chiqish va uning amaliy modelini taklif etishdan iborat. Tadqiqot vazifalari quyidagilardan tashkil topadi: o‘qituvchi nutqiy kompetensiyasining qatlamli tuzilishini aniqlash; umumiy til darajasi bilan kasbiy nutqiy faoliyat o‘rtasidagi farqni asoslash; rivojlantirishning metodik komponentlarini belgilash hamda baholash mezonlarini ishlab chiqish. Ish nazariy tahlil, qiyosiy va modellashtirish metodlariga tayanadi. Ilmiy yangilik nutqiy kompetensiyani uch qatlamli konstrukt sifatida asoslash hamda rivojlantirishning avtomatlashtirish va refleksiv diskurs tahliliga tayanuvchi to‘rt komponentli modelini taklif etishdan iborat. Tadqiqot natijalaridan oliy pedagogik ta’lim muassasalarida chet tili o‘qitish metodikasi fanini takomillashtirishda hamda o‘qituvchilar malakasini oshirish kurslarining mazmunini loyihalashda foydalanish mumkin.

ASOSIY QISM

1. O‘qituvchi nutqiy kompetensiyasining uch qatlamli tuzilishi

Birinchi qatlam — umumkommunikativ. U Kanale va Sveyn modelida ajratilgan grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik komponentlarni qamrab oladi. Mazkur qatlam har qanday til o‘rganuvchi uchun umumiy bo‘lib, sertifikat tizimida aynan u o‘lchanadi.

Ikkinchi qatlam — kasbiy-sinf qatlami. U o‘qitish faoliyatining o‘ziga xos nutqiy funksiyalaridan tashkil topadi: aniq va bir ma’noli ko‘rsatma berish, tushunchani o‘quvchi darajasiga moslab izohlash, savolni kerakli kognitiv darajada qo‘yish, javobni rivojlantirishga undash, xatoga pedagogik jihatdan maqsadga muvofiq munosabat bildirish va sinf faoliyatini boshqarish. Mazkur funksiyalar soni jihatidan cheklangan va shu bois maxsus o‘rgatilishi mumkin bo‘lgan repertuarni tashkil etadi.

Uchinchi qatlam — metalingvistik-namunaviy. U chet tili o‘qituvchisiga xos bo‘lib, boshqa fan o‘qituvchilarida uchramaydi. Uning mohiyati shundaki, o‘qituvchining nutqi o‘quvchi uchun asosiy va ko‘pincha yagona jonli til kiritmasi vazifasini bajaradi. Bu esa uch talabni keltirib chiqaradi: nutqning aniqligi, uni o‘quvchining joriy darajasiga ongli ravishda moslashtira bilish hamda zarur bo‘lganda o‘z nutqini tahlil obyektiga aylantirish qobiliyati.

Ushbu qatlamlar bir-biriga quyi tizim sifatida kiradi, biroq ularning rivojlanish darajasi mos tushmasligi mumkin. Yuqori umumkommunikativ darajaga ega o‘qituvchi kasbiy-sinf qatlami bo‘yicha zaif bo‘lishi mumkin; aksincha, nisbatan past umumiy darajaga ega pedagog maqsadli tayyorgarlik natijasida sinfda ishonchli ishlashi mumkin. Aynan shu nomutanosiblik metodik ishning asosiy obyekti hisoblanadi.

2. Metodikani takomillashtirishning to‘rt komponentli modeli

Birinchi komponent — diagnostika. Mavjud amaliyotdan farqli o‘laroq, u umumiy test shaklida emas, haqiqiy dars materialida o‘tkaziladi: o‘qituvchining o‘n-o‘n besh daqiqalik dars qismi yozib

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

olinadi va uning nutqi funksiyalar kesimida tahlil qilinadi. Ushbu usul umumiy darajani emas, aynan kasbiy nutqiy faoliyatning real holatini ko‘rsatadi va metodik ish uchun aniq boshlang‘ich nuqta beradi.

Ikkinchi komponent — repertuarni avtomatlashtirish. Sinf funksiyalariga oid til birliklari ongli qo‘llash darajasidan avtomatik qo‘llash darajasiga olib chiqiladi. Buning uchun qisqa, lekin muntazam takrorlanadigan mashqlar, vaqt chegarasi ostidagi vazifalar hamda bir xil funksiyani turli til shakllarida ifodalash mashqlari qo‘llaniladi. Maqsad — nutq hosil qilish bosqichidan e’tibor resursini bo‘shatib, uni pedagogik qarorlarga yo‘naltirish.

Uchinchi komponent — o‘z nutqini refleksiv tahlil qilish. O‘qituvchi o‘z darsining yozuvini transkripsiya qilib, bir qator ko‘rsatkichlarni mustaqil hisoblaydi: o‘qituvchi nutqining umumiy dars vaqtidagi ulushi, yopiq va ochiq savollar nisbati, o‘quvchi javobidan keyingi munosabat turlari, ona tiliga o‘tish holatlari va ularning sabablari. Ushbu tahlilning qiymati shundaki, u tashqi baho emas, o‘z-o‘zini kuzatish vositasi sifatida ishlaydi va shu bois qarshilik keltirib chiqarmaydi.

To‘rtinchi komponent — kasbiy hamjamiyatda mikro-o‘qitish. O‘qituvchi qisqa dars qismini hamkasblari oldida o‘tkazadi, so‘ng birgalikdagi muhokama tashkil etiladi. Mikro-o‘qitishning muhim afzalligi psixologik tabiatga ega: u xatoni o‘quvchilar emas, hamkasblar oldida sodir etish imkonini beradi va shu orqali yuqorida tavsiflangan xavotir halqasini uzadi.

3. O‘qituvchi nutqi va o‘quvchining nutqiy faolligi o‘rtasidagi bog‘liqlik

Nutqiy kompetensiyani rivojlantirishda e’tibordan chetda qoladigan muhim paradoks mavjud. O‘qituvchining chet tilidagi nutqi qanchalik ravon bo‘lsa, uning darsda gapirish ulushi shunchalik oshib ketishi ehtimoli kuchayadi. Natijada o‘quvchilar uchun qoladigan nutqiy vaqt qisqaradi. Shu bois nutqiy kompetensiyaning yuqori darajasi o‘z-o‘zidan samarali dars kafolati emas — u metodik o‘z-o‘zini nazorat bilan birga borishi lozim.

Mazkur bog‘liqlikni tushunish uchun o‘qituvchi nutqining ikki funksiyasini ajratish zarur. Birinchi funksiya — kiritma berish: o‘quvchi tushunarli, lekin uning joriy darajasidan bir oz murakkabroq til materialini qabul qilishi lozim. Ikkinchi funksiya — o‘quvchining o‘z nutqini hosil qilishiga turtki berish. Agar o‘qituvchi nutqi birinchi funksiyani mukammal bajarib, ikkinchisini siqib chiqarsa, o‘quv samarasi pasayadi.

Amaliy jihatdan bu metodik ishga qo‘shimcha vazifa yuklaydi: o‘qituvchi o‘z nutqining ulushini ongli ravishda boshqarishi, savoldan keyin kutish vaqtini saqlashi va o‘quvchi javobini o‘z nutqi bilan to‘ldirib yubormasligi kerak. Ushbu ko‘nikmalar o‘z nutqini refleksiv tahlil qilish bosqichida aniq raqamli ko‘rsatkichlar orqali kuzatiladi va shu bois obyektiv rivojlantirilishi mumkin.

4. Baholash mezonlari va qo‘llash shartlari

Nutqiy kompetensiyani baholash to‘rt mezon asosida amalga oshiriladi. Birinchi mezon — sinf funksiyalarini bajarishdagi ravonlik va aniqlik: ko‘rsatma bir ma’noli tushunildimi, izoh uzilishlarsiz berildimi. Ikkinchi mezon — kiritmani moslashtira bilish: o‘qituvchi nutqining murakkabligi o‘quvchilarning joriy darajasiga mos keladimi, u soddalashtirish va murakkablashtirish o‘rtasida muvozanatni saqlay oladimi.

Uchinchi mezon — tezkor javob sifati: o‘quvchining oldindan rejalashtirilmagan javobiga o‘qituvchi qanchalik mos va rivojlantiruvchi munosabat bildiradi. Mazkur mezon avtomatlashuv darajasining eng bevosita ko‘rsatkichi hisoblanadi, chunki tayyorlanish imkoni bo‘lmagan vaziyatda faqat avtomatlashgan resurs ishlaydi. To‘rtinchi mezon — ona tilidan foydalanishning ulushi va maqsadga muvofiqligi: u tasodifiy qochish strategiyasimi yoki ongli metodik qarormi.

Modelning samaradorligi uch shartga bog‘liq: muntazamlik — qisqa, lekin doimiy mashg‘ulotlar bir martalik seminardan samaraliroq; haqiqiylik — ish o‘qituvchining real darslari materialida olib borilishi;

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

xavfsiz muhit — kasbiy hamjamiyatda xato muhokama predmeti bo‘lishi, ammo baholash vositasiga aylanmasligi lozim.

XULOSA

O‘tkazilgan tahlil ingliz tili o‘qituvchisining nutqiy kompetensiyasini umumiy til bilish darajasi bilan tenglashtirish metodik jihatdan asossiz ekanligini ko‘rsatdi. Birinchidan, mazkur kompetensiya uch qatlamdan iborat: umumkommunikativ, kasbiy-sinf va metalingvistik-namunaviy qatlamlar. Sertifikat tizimida asosan birinchi qatlam o‘lchanadi, o‘qituvchining kundalik kasbiy faoliyati esa ikkinchi va uchinchi qatlamlarda kechadi.

Ikkinchidan, uchinchi qatlam chet tili o‘qituvchisiga xos o‘ziga xoslikni belgilaydi: uning nutqi bir vaqtning o‘zida ham muloqot vositasi, ham o‘quvchi uchun asosiy til kiritmasidir. Bu esa nutqning aniqligi va uni o‘quvchi darajasiga ongli moslashtira bilish talabini keltirib chiqaradi.

Uchinchidan, psixolingvistik tahlil ko‘rsatadiki, jonli darsdagi qiyinchilikning asosiy sababi bilim yetishmasligi emas, nutq hosil qilishning avtomatlashmaganligidir. Avtomatlashmagan nutq e’tibor resursini o‘zlashtiradi va pedagogik qarorlar uchun resurs qoldirmaydi. Shu bois metodikaning o‘zak vazifasi kasbiy nutqiy repertuarni avtomatlashtirishdir.

To‘rtinchidan, affektiv omil mustaqil ahamiyatga ega: xatodan qo‘rqish qochish strategiyalarini keltirib chiqaradi, bu esa avtomatlashuvni sekinlashtirib, xavotirni yanada kuchaytiradi. Mikro-o‘qitish va hamkasblar bilan birgalikdagi muhokama mazkur halqani uzish vositasi sifatida xizmat qiladi.

Beshinchidan, o‘qituvchi nutqining yuqori darajasi o‘z-o‘zidan samarali dars kafolati emas: ravon nutq o‘qituvchining darsdagi gapirish ulushini oshirib, o‘quvchilarning nutqiy faolligini siqib chiqarishi mumkin. Shu bois kompetensiyani rivojlantirish metodikasi nutq sifatini oshirish bilan bir qatorda uning ulushini ongli boshqarish ko‘nikmasini ham qamrab olishi lozim.

Oltinchidan, taklif etilgan to‘rt komponentli model — dars materialidagi diagnostika, repertuarni avtomatlashtirish, o‘z nutqini refleksiv tahlil qilish va kasbiy hamjamiyatda mikro-o‘qitish — amaldagi sertifikatlashtirish tizimini almashtirmaydi, balki uni to‘ldiradi. PQ-5117-son qaror bilan belgilangan talablar o‘qituvchining til darajasini ko‘tarsa, taklif etilayotgan model uni sinfdagi samarali nutqiy faoliyatga aylantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Ergashbaev S. O‘zbekiston sharoitida uzluksiz ta’lim tizimi orqali yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirish // Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами. — 2025. — Т. 1, № 1. — С. 314—316.
2. Hymes D. On Communicative Competence // Sociolinguistics: Selected Readings / ed. by J.B. Pride, J. Holmes. — Harmondsworth: Penguin Books, 1972. — P. 269—293.
3. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // Applied Linguistics. — 1980. — Vol. 1, № 1. — P. 1—47.
4. Ergashbayev S. Uzluksiz ta’lim tashkil etish orqali yoshlarning ma’naviy-falsafiy dunyoqarashini yuksaltirish // Bulletin of Contemporary Researches: Multidisciplinary. — 2025. — Vol. 1, № 1. — P. 10—13.
5. Levelt W.J.M. Speaking: From Intention to Articulation. — Cambridge, MA: The MIT Press, 1989. — 566 p.
6. Freeman D., Katz A., Garcia Gomez P., Burns A. English-for-Teaching: Rethinking Teacher Proficiency in the Classroom // ELT Journal. — 2015. — Vol. 69, № 2. — P. 129—139.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

7. Mirzaolimjon og‘li M.M., Shohbozbek E. Yangi O‘zbekistonning ta’lim siyosati va universitetlarning yangi modellari // Pedagogik islohotlar va ularning yechimlari. — 2025. — Vol. 16, № 01. — B. 325—328.
8. Bachman L.F. Fundamental Considerations in Language Testing. — Oxford: Oxford University Press, 1990. — 408 p.
9. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001. — 260 p.
10. Horwitz E.K., Horwitz M.B., Cope J. Foreign Language Classroom Anxiety // The Modern Language Journal. — 1986. — Vol. 70, № 2. — P. 125—132.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.